

Adam Grzegorz Dąbrowski
(Archiwum Akt Nowych, Warszawa)

Eligiusz Niewiadomski jako urzędnik Ministerstwa Sztuki i Kultury w latach 1918-1921

Eligiusz Niewiadomski as an official of the Ministry of Art and Culture (1918-1921)

Key words: Eligiusz Niewiadomski, Ministry of Art and Culture in Warsaw, Ministry of Religious Affairs and Public Education in Warsaw, art, culture, Second Republic of Poland, patronage, officials

Annotation: Eligiusz Niewiadomski – widely associated as the killer of the first President of the Republic of Poland, Gabriel Narutowicz – in his rich biography also had a period of work in the central office of state administration: the Department of Art of the Ministry of Religious Denominations and Public Education, the Department of Fine Arts of the Ministry of Culture and Art. In the fond of the Ministry of Religious Denominations and Public Education (the Central Archives of Modern Records) have been preserved nearly 1000 pages of various documents about his work as a civil servant. From these documents emerges the image of Niewiadomski as an efficient and conscientious clerk, holding a high position in hierarchy of the Ministry of Art and Culture, enjoying the trust of the management of this office, trying to maximally use his huge theoretical knowledge and rich painting experience.

Элигиуш Невядомски как чиновник Министерства Культуры и Искусств в 1918-1921 гг.

Ключевые слова: Элигиуш Невядомски, Министерство Культуры и Искусств в Варшаве, Министерство Духовных Дел и народного Просвещения в Варшаве, искусство, культура, Польша, чиновничество, патронаж

Аннотация: Элигиуш Невядомски – известный как убийца первого президента Речи Посполитой Польши Габриела Нарutowича – в своей богатой биографии имеет тоже период работы в центральном учреждении государственного управления – департаменте искусства Министерства Исповеданий и Народного Просвещения а также в департаменте изобразительных искусств Министерства Искусства и Культуры. В Архиве акт новых в варшаве, в Министерства исповеданий и народного просвещения сохранилось почти 1000 сличств разных документов о его работе чиновника занимающего высокий пост в ерархии министерства. Он пользовался доверием своего начальства и видно, что пытался использовать как можно больше свое огромные теоретические знания и богатый опыт рисования.

Częsty to przypadek – od czasów najdawniejszych do współczesności – iż jedna wypowiedź, jeden gest albo czyn mogą zniweczyć dorobek całego życia. Sytuacja ta dotyczy także bohatera niniejszego tekstu, który kilkanaście minut po godzinie dwunastej dnia 16 grudnia 1922 r., w sali wystawowej gmachu Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych w Warszawie, oddając z pistoletu trzy śmiertelne strzały do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Gabriela Narutowicza, utrwalił w powszechnej świadomości swój obraz tym właśnie czynem.

Eligiusz Józef Niewiadomski urodził się 1 grudnia 1869 r. w Warszawie. Po ukończeniu warszawskiego Gimnazjum Realnego (był w nim członkiem kółek samokształceniowych i redaktorem ulotnych wydawnictw uczniowskich) kontynuował naukę w jego Klasie Rysunkowej, a następnie podjął studia na wydziale malarskim Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, które ukończył w 1894 r. Był uznawany za jednego z najzdolniejszych studentów, otrzymał liczne wyróżnienia, przyznano mu także stypendium, opublikował wtedy kilka artykułów recenzentkich o różnych petersburskich wystawach sztuki. Dzięki pomocy finansowej brata Romana (inżyniera kolejowego i działacza narodowej demokracji) mógł przez rok studiować w Paryżu. Po powrocie do Warszawy w 1896 r. podjął niezwykle aktywną działalność na wielu polach: współpracował z redakcjami kilku czasopism (jako sprawozdawca i krytyk wydarzeń o charakterze artystycznym), wystawiał swoje prace malarskie na wystawach i konkursach, interesował się kartografią (efektem tego zamięłowania było opracowanie mapy turystycznej Tatr oraz atlasu historii Polski), był wykładowcą rysunku (w Warszawskim Instytucie Politechnicznym, szkole Rontalera) oraz historii sztuki (między innymi w Towarzystwie Kursów Naukowych, szkole Wawelberga i Rotwanda, Szkole Sztuk Pięknych, Towarzystwie Kształcenia Zawodowego Grafików, na odczytach organizowanych przez różne organizacje i stowarzyszenia społeczne, a już po odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie – na zajęciach Państwowych Kursów Pedagogicznych dla Nauczycieli Rysunków), do których starannie się przygotowywał i podczas których posługiwał się przeżroczami, działał we władzach licznych towarzystw (w tym Warszawskiego Towarzystwa Artystycznego i Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych), był autorem monograficznych naukowych opracowań, dotyczących historii sztuki średniowiecznej Europy (ostatecznie nie ukazało się drukiem) oraz malarstwa polskiego XIX i XX wieku (wydane w 1926 r. oraz jako reprint około roku 1993). Jednocześnie prowadził działalność polityczną, wstępując w 1897 r. w szeregi Ligi Narodowej (wystąpił z niej w 1901r., po kilkumiesięcznym pobycie w Cytadeli Warszawskiej, nadal jednak pozostając gorącym sympatykiem tego nurtu politycznego). Po wybuchu wojny światowej pozostał w Warszawie, utrzymując się głównie z udzielania lekcji prywatnych. W 1918 r. podjął pracę w Departamencie Sztuki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wyodrębnionym następnie w samodzielne Ministerstwo Sztuki i Kultury, z którym był związany do 1921 r., z kilkumiesięcznym urlopem podczas wojny polsko-radzieckiej (pełnił początkowo służbę w Oddziale II Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, potem jako szeregowiec 5 Pułku Piechoty Legionów na froncie). Zatrzymany bezpośrednio po dokonaniu zamach na G. Narutowicza, skazany został

wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie na karę śmierci. Wyrok wykonano 31 stycznia 1923 r.¹

W swojej bogatej – przedstawionej w dużym skrócie powyżej – biografii, miał E. Niewiadomski także okres pracy w centralnym urzędzie administracji państwowej. Była to praca o typowo urzędniczym charakterze i temu właśnie epizodowi poświęcony jest niniejszy tekst. Będzie to próba opisanego jego osoby nie jako działacza politycznego (choć w tym wypadku bardziej trafne by było inne określenie: jako sympatyka określonego nurtu politycznego, bowiem typowym politykiem E. Niewiadomski wszak nie był), nie jako artysty, historyka sztuki, recenzenta wydarzeń artystycznych czy też pedagoga. Opisowi poddany zostanie tylko jego krótki okres kariery urzędniczej – zakres jego kompetencji (które oczywiście w pewien sposób wynikały z nieprzeciętnych zdolności artystycznych oraz posiadanej wiedzy teoretycznej w tym względzie) i podejście do wykonywanych obowiązków służbowych. Podstawą źródłową będą stanowiły urzędowe dokumenty ministerialne, a poddana analizie będzie wyłącznie ich treść merytoryczna, przykładowo pod kątem przejrzystości przekazu czy trafności użytych argumentów. Taka analiza – zdaniem jej autora, również formalnie zatrudnionego jako urzędnik państwowy – umożliwi ukazanie poczyną E. Niewiadomskiego jako funkcjonariusza administracji rządowej.

E. Niewiadomski podjął z dniem 1 marca 1918 r. pracę jako starszy referent do spraw kształcenia artystycznego i artystyczno-zawodowego w Departamencie Sztuki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego rządu prowizorycznego Królestwa Polskiego. Już po odzyskaniu niepodległości, 7 grudnia 1918 r. objął stanowisko kierownika Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Zdobniczych Departamentu Sztuk Plastycznych powołanego do życia kilka dni wcześniej Ministerstwa Sztuki i Kultury, zaś od dnia 1 lipca 1919 r. – radcy ministerialnego tego Departamentu (z zadaniem opieki merytorycznej nad kwestiami szkolnictwa artystycznego). Po wspomnianym wyżej urlopie (podczas którego pełnił służbę wojskową) powrócił jesienią 1920 r. do pracy w Ministerstwie, mianowany z dniem 6 maja 1921 r. naczelnikiem Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych, na którym to stanowisku pozostawał do dnia 8 listopada 1921 r., czyli do momentu rezygnacji z pracy w Ministerstwie².

Powyższe dane zaczerpnięte zostały z zachowanej karty kwalifikacyjnej E. Niewiadomskiego³. Niestety, nie zachowały sięteczki osobowe pracowników Ministerstwa Sztuki i Kultury oraz Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w których niewątpliwie zawarte by były pełniejsze informacje⁴. Bogatsze dane na

¹ *Polski Słownik Biograficzny*, t. XXIII / 1, z. 96, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, s. 72-75. Warto nadmienić, iż postać Eligiusza Niewiadomskiego doczekała się jak dotąd – poza licznymi przyczynkami w formie artykułów (często okolicznościowych, rocznicowych) – tylko jednej książkowej biografii: P. Pleskot, *Niewiadomski: zabić prezydenta*, Warszawa 2012.

² Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), Prezydium Rady Ministrów w Warszawie z lat 1918-1939, cz. VIII – karty kwalifikacyjne pracowników urzędów centralnych, sygn. 7.

³ Karty kwalifikacyjne zakładane i prowadzone były w latach 1919-1921 oraz 1929-1930 na polecenie Prezydium Rady Ministrów dla pracowników urzędów centralnych państwa polskiego. Zawierały lakoniczne zapisy odnośnie przebiegu zatrudnienia oraz podstawowe dane osobowe.

⁴ O służbowej teczkce personalnej E. Niewiadomskiego i znajdujących się w niej dokumentach wspomina Jan Skotnicki (1876-1968), malarz i plastyk, ówczesnie również pracujący w Ministerstwie

temat zakresu obowiązków służbowych odnaleźć można w aktach merytorycznych owych urzędów, choć zachowały się one w stopniu bardzo fragmentarycznym. Dokumentacja aktowa zniesionego Ministerstwa Sztuki i Kultury przejęta została – jako sukcesja czynna i bierna – przez właściwe kompetencyjnie komórki organizacyjne oraz archiwum zakładowe Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i od-tąd dzieliła losy całości akt tego urzędu, które w znacznym stopniu uległy zniszczeniu w latach II wojny światowej⁵. W przechowywanym w zasobie AAN zespole akt Mini-sterstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie z lat 1918-1939 za-chowało się 117 teczek (liczących około 3 metrów bieżących) dokumentów komórek or-ganizacyjnych Ministerstwa, mających w swych kompetencjach kwestie kultury i sztuki oraz dokumentów ich poprzednika – samodzielnego Ministerstwa Sztuki i Kultury⁶. Spośród nich 47 teczek zawiera dokumenty z lat 1918-1921 (czyli z interesującego nas okresu pracy E. Niewiadomskiego), w których odnaleziono blisko 1000 stron różnych dokumentów, sporządzonych osobiście przez E. Niewiadomskiego, bądź zawierających jego uwagi, poprawki czy inne dopiski. Są łatwe do zlokalizowania, ze względu na wy-raźny charakter pisma i czytelny imienny podpis autora, także ze względu na używany często czerwony atrament⁷. Choć niewykluczone, iż dokumentów jest więcej, w formie maszynopisów, bez podpisu i innych odręcznych uwag...

Jak wyżej wspomniano, nie zachowała sięteczka osobowa E. Niewiadomskie-go, w której powinny znajdować się dokumenty dotyczące zakresu jego obowiązków służbowych w ramach pracy w Departamencie Sztuki Ministerstwa Wyznań Religij-nych i Oświecenia Publicznego oraz w Ministerstwa Sztuki i Kultury. Można jedynie

Sztuki i Kultury oraz w dziale sztuki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (J. Skotnicki, *Przy sztalugach i przy biurku. Wspomnienia*, Warszawa 1957, s. 217-218). Z opisu wynika jed-noznacznie, iżteczka ta pochodziła z registratury tych urzędów.

⁵ J. Stojanowski, *Archiwum Akt Nowych w Warszawie*, [w:] *Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. II, *Archiwa porzobiorowe i najnowsze*, Warszawa 1956, s. 304.

⁶ Kwestie kultury i sztuki leżały początkowo – na mocy dekretu Rady Regencyjnej z dnia 3 stycz-nia 1918 r. – w kompetencjach Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Jako samo-dzielny urząd Ministerstwo Sztuki i Kultury ustanowione zostało na mocy zapisu dekretu Naczelnika Państwa z dnia 5 grudnia 1918 r., przejmując zadania będące poprzednio w kompetencjach Mini-sterstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (wcześniej, na przełomie listopada i grudnia 1918 r., funkcjonowało pod nazwą Ministerstwo Ochrony Kultury i Sztuk Pięknych, powszechnie natomiast – w tym w wielu współczesnych opracowaniach naukowych – występuje niewłaściwa nazwa Mini-sterstwo Kultury i Sztuki, którą formalnie urząd ten przyjął dopiero po II wojnie światowej). Urząd Ministerstwa Sztuki i Kultury zniesiony został z dniem 6 marca na mocy ustawy z dnia 17 lutego 1922 r., jego kompetencje ponownie przekazane zostały Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, w ramach struktury którego funkcjonowały kolejno Departament Kultury i Sztuki (w la-tach 1922-1924), Departament Sztuki (1924-1931), Departament Nauki i Sztuki (1931-1936), wreszcie Wydział Sztuki na prawach departamentu (1936-1939).

⁷ Na element używania czerwonego atramentu zwraca uwagę w swoich wspomnieniach J. Skot-nicki, tłumacząc to przeniesieniem przez E. Niewiadomskiego wagi kwestii kolorystyki z dziedziny sztuki malarskiej do trybu pracy urzędniczej (J. Skotnicki, *Przy sztalugach...*, op. cit., s. 220). Choć za-chowało się kilka dokumentów, sporządzonych odręcznie przez samego J. Skotnickiego, atramentem barwy fioletowej... (AAN, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie z lat 1917-1939 (dalej: MWRiOP), sygn. 7064).

wnioskować, iż owe obowiązki niewątpliwie związane były z zajmowanymi stanowiskami: referenta do spraw kształcenia artystycznego i artystyczno-zawodowego oraz radcy ministerialnego do spraw szkolnictwa artystycznego (co siłą rzeczy wynikało także z posiadanego wykształcenia i uzdolnień artystycznych, które mogły teraz przełożyć się na wykonywane obowiązki zawodowe), do których doszły także obowiązki wynikające z zajmowanego stanowiska kierownika Wydziału (choć w tym wypadku raczej należy mówić o wykonywaniu dodatkowych czynności typu administracyjnego). Znajduje to pełne potwierdzenie w treści zachowanych akt merytorycznych obu urzędów ministerialnych, z którymi związany był Eligiusz Niewiadomski.

Udało się odnaleźć tylko dwa – ale o znaczącej dla kwestii kompetencji i obowiązków służbowych E. Niewiadomskiego treści – dokumenty. Pierwszy jest datowany 22 czerwca 1921 r. i podpisany przez Jana Heuricha, podsekretarza stanu w Ministerstwie Sztuki i Kultury, jednocześnie pełniącego obowiązki jego kierownika, upoważniający E. Niewiadomskiego do samodzielnego uwierzytelniania (czyli podpisywania) z klauzulą „za Kierownika Ministerstwa” wychodzącej urzędowej korespondencji Ministerstwa o charakterze informacyjnym⁸. Drugie z kolei pismo, datowane 3 września 1921 r. a podpisane przez Macieja Rataja, pełniącego obowiązki kierownika Ministerstwa, upoważnia – w razie nieobecności kierownika – do uwierzytelniania (podpisywania), z klauzulą „za Kierownika Ministerstwa”, także służbowej korespondencji ministerialnej o charakterze decyzyjnym, z zakresu kompetencji Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych⁹. Świadczy to o wysokiej pozycji E. Niewiadomskiego w hierarchii ówczesnego Ministerstwa Sztuki i Kultury oraz o zaufaniu, jakim musiało darzyć go kierownictwo tego urzędu.

Stosunkowo dużo zachowało się dokumentów dotyczących organizacji i działalności Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa, sporządzonych przez E. Niewiadomskiego. Wspomnieć warto niedatowany, sporządzony zapewne w 1920 r. memoriał w sprawie organizacji Wydziału i ogólnych zasad finansowania jego działalności statutowej. Budżet w dotychczasowej wysokości uznał E. Niewiadomski za dalece niewystarczający w stosunku do zadań i potrzeb Wydziału w dziedzinie propagandy i upowszechniania w społeczeństwie sztuki. Podnosił, iż

[...] nie chodzi tu o przedmioty zbytku, ale o pierwiastek, który przenika całe życie narodu i ogarniając znaczny odłam rękodziel i przemysłu, staje się jego chlebem powszednim. [...] Powierzenie mu [to jest Ministerstwu Sztuki i Kultury] tych odpowiedzialnych zadań, a jednocześnie pozbawienie go środków działania przez dowolne redukowanie jego budżetu stwarza niepożądaną, a nawet szkodliwą fikcję. [...] W tych warunkach Ministerstwo Sztuki i Kultury jest tylko kosztownym sprzętem dekoracyjnym, nie zaś warsztatem twórczej pracy państwowej. [...] Kończy się wszystko na obfitej, obstawionej formalnościami kancelaryjnymi, ale zupełnie jało-

⁸ Ibidem. Jan Heurich (1873-1925), architekt, przedstawiciel historyzmu i modernizmu, wykładowca akademicki. W okresie od grudnia 1919 r. do lipca 1920 r. faktyczny, następnie do lipca 1921 r. nominalny kierownik Ministerstwa Sztuki i Kultury.

⁹ Ibidem. Maciej Rataj (1884-1940), publicysta, polityk ruchu ludowego, marszałek Sejmu, dwukrotnie pełniący obowiązki głowy państwa. W okresie kilku tygodni 1921 r. (sierpień, wrzesień) kierownik Ministerstwa Sztuki i Kultury.

wej korespondencji, której sens ostateczny jest ten: Macie rację, że się do nas zwracacie, sprawa jest słuszna i należy jej pomóc, ale nic nie poradzimy, bo Ministerstwo nie ma na to środków.¹⁰

Interesujący jest także memoriał z 1919 r., dotyczący rozgraniczenia kompetencji pomiędzy Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego a Ministerstwem Sztuki i Kultury w zakresie nauczania rysunku w szkołach powszechnych. Autor zawarł w nim sugestię, aby to Ministerstwo Sztuki i Kultury ustaliło liczby godzin nauczania tego przedmiotu, opracowało stosowne programy, przygotowało – względnie zatwierdziło – wzory pomocy naukowych, ustaliło kompetencje merytoryczne dla nauczycieli oraz wykaz placówek oświatowych, które powinny podlegać Ministerstwu Sztuki i Kultury, a których zadania są ściśle związane ze sztuką czy rzemiosłem artystycznym¹¹. Uzupełnieniem owego memoriału może być projekt (pochodzący z 1920 r.) porozumienia pomiędzy ministerstwami Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Sztuki i Kultury w sprawie organizacji zajęć Państwowych Kursów Pedagogicznych dla Nauczycieli Rysunku, na których E. Niewiadomski sam był wykładowcą¹².

Zaskakująco dużo zachowało się periodycznych miesięcznych sprawozdań z pracy Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa, przygotowywanych przez E. Niewiadomskiego. Zachowały się takie sprawozdania za miesiące marzec, kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, wrzesień, październik i listopad 1919 r., dalej styczeń, luty, marzec, kwiecień, maj, czerwiec, grudzień 1920 r., wreszcie kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, wrzesień, październik i listopad 1921 r. (to ostatnie obejmowało okres do dnia 9 listopada, czyli do momentu odejścia E. Niewiadomskiego z pracy w Ministerstwie). Dokumenty te pisane są w formie krótkich punktów i podpunktów, wymieniających prace wykonane przez Wydział w danym okresie sprawozdawczym. I tak znajdziemy tam informacje, iż Wydział

[...] redagował odpowiedź dla Prezydium Rady Ministrów w sprawie Drukarni Państwowej oraz Państwowych Zakładów Graficznych. [...] Opracował z polecenia ministra [sztuki i kultury] projekt napisów i cyfr dla skrzynek pocztowych. Projekty skrzynek i napisów przesłał [następnie] do Ministerstwa Pocht i Telegrafów. [...] Referowano ministrowi [sztuki i kultury] sprawę nabycia kolekcji medali polskich medalierów współczesnych i doprowadzono do jej nabycia dla Ministerstwa. [...] Ogłoszono konkurs na godło państwa polskiego, rozesłano warunki [konkursu] do instytucji artystycznych i do pism [w celu publikacji]. [...] Na skutek zgłoszenia ze strony Głównego Urzędu Statystycznego opracował – w porozumieniu z nim – nowy typ formularzy statystycznych, przystosowanych do typu szkół artystycznych. [...] Przyjął prace nadesłane na konkursy rzeźbiarskie – w ogólnej liczbie 87. Zarządził dwukrotne posiedzenia sądu konkursowego, na których to posiedzeniach rozstrzygnięto kwestie nagród oraz zwrotu kosztów. Urządził wystawę tych prac w jednej z sal T[owarzystwa] Zachęty S[ztuk] P[ięknych]. [...] Kończono prace przygotowawcze do wystawy

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, sygn. 6992.

„Sztuka dziecka” i znaleziono dla niej lokal w pomieszczeniach Wydziału Architektury Politechniki Warsz[awskiej]. [...] Odebrał od J[ózefa] Mehoffera projekt na godło P[ro]p[ar]stwa Polskiego i wypłacił umówione 1000 m[are]k [polskich tytułem honorarium autorskiego]. [...] Odbył dwukrotną konferencję z przedstawicielami [Ministerstwa] Skarbu w kwestii budżetu Wydziału i obronił znaczną większość pozycji budżetowych.¹³

Prawie wszystkie zachowane sprawozdania kończy charakterystyczna formułka „Załatwiano sprawy bieżące.”¹⁴

Obok nich zachowało się również jedno sumaryczne sprawozdanie z działalności Wydziału w latach 1919-1921, ujmujące w tej wersji prace podjęte przez Wydział w podziale na zagadnienia tematyczne: szkolnictwo ogólne, szkolnictwo zawodowe (artystyczne), wystawy, pomoc dla przemysłu artystycznego i uruchamianie wytwórni, prace wykonane dla państwa, konkursy, propaganda, zakupy, wydawnictwa. I w tym wypadku opisy poszczególnych czynności nosiły postać krótkich punktów i podpunktów¹⁵.

Kilka odnalezionych dokumentów dotyczy wielkości i szczegółowego podziału budżetu Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa, datowane są na lata 1920 i 1921. Dwa z nich to zestawienia planowanych zadań wraz z ich krótkim omówieniem i postulowaną kwotą planu budżetu na ten cel, trzeci zaś dotyczy fragmentu preliminarza budżetowego Wydziału, obejmującego koszty organizacji różnych wystaw¹⁶. Kwestii finansowych i personalnych zarazem dotyczą opinie oraz wnioski E. Niewiadomskiego z lat 1919-1921 o zatwierdzenie kandydatów na stanowiska pracy w centrali Ministerstwa Sztuki i Kultury, niekiedy z podaniem nawet sugerowanej wysokości zarobków takiego kandydata (część z nich została następnie zaaprobowana osobiście przez ówczesnego ministra Zenona Przesmyckiego)¹⁷.

Obok powyższych, zachowało się kilka interesujących dokumentów, dotyczących socjalnych i technicznych aspektów pracy bieżącej Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych oraz jego personelu. Pierwszy dokument to podanie (niedatowane, prawdopodobnie pochodzące z 1919 r.) E. Niewiadomskiego o przydział piecyka węglowego do ogrzewania pokoju pracowników Wydziału¹⁸, drugi to pismo (również niedatowane, pochodzące prawdopodobnie z 1920 r.) do dyrekcji sieci telefonów warszawskich, opisujące źle funkcjonujące linie telefoniczne w siedzibie Ministerstwa Sztuki i Kultury i apelujące o niezwłoczną poprawę tego stanu rzeczy¹⁹. Trzecie wreszcie pismo to list z 1920 r. do Leona Wyczółkowskiego, zapraszający go do przyjazdu

¹³ Ibidem, sygn. 7064.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, sygn. 7016.

¹⁶ Ibidem, sygn. 6992.

¹⁷ Ibidem, sygn. 7064. Zenon Przesmycki (1861-1944), poeta, tłumacz, krytyk literacki, w okresie od stycznia do grudnia 1919 r. minister sztuki i kultury, do lipca 1920 r. pełniący obowiązki kierownika tegoż Ministerstwa.

¹⁸ Ibidem, sygn. 7062.

¹⁹ Ibidem, sygn. 7064. Adresatem owego pisma była polska filia Towarzystwa Akcyjnego Telefonów „Cedergren”, posiadającego ówczesnie koncesję na eksploatację sieci telefonicznej w Warszawie.

do Warszawy do siedziby Ministerstwa w celu próby naprawy uszkodzonego wybuchem komina obrazu jego autorstwa, przedstawiającego relikwiarz św. Stanisława ²⁰.

Aspekty kancelaryjne i archiwalne pracy bieżącej Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa Sztuki i Kultury obrazują dwa kolejne odnalezione w zasobie Archiwum Akt Nowych dokumenty – są to dziennik podawczy tego Wydziału oraz „Wykaz spraw Wydziału Pl[astyki]”²¹ posiadających własne teczki podręczne”. Dziennik podawczy²² Wydziału, prowadzony na standardowym formularzu o trzynastu rubrykach (siedem dla pism wchodzących, sześć dla pism wychodzących) zawiera wpisy z okresu od 1 września 1919 r. do 11 maja 1920 r., następnie jeszcze kilkanaście z przełomu maja i czerwca 1920 r. Zapisy rejestrujące korespondencję Wydziału z okresu od 1 września do końca grudnia 1919 r. sporządzał E. Niewiadomski, i trzeba zaznaczyć, iż owe zapisy zawierają jak najbardziej prawidłowo naniesione dane dla tego typu pomocy biurowej ²³. Drugi dokument nie posiada wprowadzonej daty, jednak sporządzony zapewne został w 1921 r., czyli już w okresie prób reformowania systemu pracy biurowej polskiej administracji centralnej. Zawiera on wykaz teczek, grupujących dokumenty spraw rozpatrywanych przez Wydział Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych według kryteriów rzeczowych ²⁴.

Pozostałe odnalezione dokumenty, związane z osobą Eligiusza Niewiadomskiego, ilustrują różne aspekty bieżącej merytorycznej pracy Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa Sztuki i Kultury, świadczące o niezwyklej aktywności tej komórki organizacyjnej Ministerstwa oraz jej kierownika. I tak zachowała się korespondencja Ministerstwa z lat 1920-1921 z różnymi urzędami państwowymi w sprawie ustalenia oficjalnego wykazu instytucji im podległych, a mających związek z szeroko pojętą dziedziną sztuki, między innymi z Ministerstwem byłej Dzielnicy Pruskiej, z adnotacjami o licznych monitach, wynikającymi z braku odpowiedzi na poprzednie pisma Mini-

²⁰ Ibidem, sygn. 7052. Obraz ten, pochodzący z 1907 r., wykonany techniką pastelu na papierze, nosi tytuł „Relikwiarze na głowę i rękę św. Stanisława” i wchodzi w skład cyklu „Skarbiec wawelski”. Obecnie w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie.

²¹ Wydział Plastyki to pojawiająca się niekiedy na dokumentach nieoficjalna nazwa Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa.

²² Dziennik podawczy (inna używana nazwa to dziennik korespondencyjny) to typowa pomoc biurowa w systemie kancelaryjnym, zwanym systemem dziennikowym. Jego podstawową pomocą kancelaryjną jest właśnie dziennik podawczy (dziennik korespondencyjny), w którym rejestruje się wszystkie pisma wchodzące i wychodzące do danej jednostki organizacyjnej. Dokumenty łączone są w jednostki aktowe (teczki) według kolejnych numerów z dziennika podawczego, a do odszukania właściwych teczek służą skrowidze imienne i rzeczowe.

²³ AAN, MWRiOP, sygn. 7065.

²⁴ Ibidem, sygn. 7070. Jest to więc typowy plan akt, służący do grupowania i przechowywania dokumentów spraw ostatecznie zakończonych. Wchodząca oraz wychodząca korespondencja jest nadal rejestrowana w typowym dzienniku podawczym i dopiero po zakończeniu danej sprawy jej dokumenty grupowane są w teczkę rzeczową, których wykaz tworzony jest zgodnie ze szczegółowym podziałem kompetencji merytorycznych urzędu. W myśl zapisów rozporządzenia Rady Ministrów z 28 października 1920 r. w przedmiocie biurowości ministerstw, na podstawie których urzędy administracji państwowej miały opracowywać własne szczegółowe przepisy biurowe, to naczelnik wydziału ministerstwa miał obowiązek przygotować (i ewentualnie według potrzeby uzupełniać) plan akt swojej komórki organizacyjnej.

sterstwa Sztuki i Kultury²⁵. Interesujące są też dokumenty z 1919 r. (notatki z opiniami rzeczoznawców oraz protokoły z posiedzeń), związane z konkursem na szatę graficzną wzorów pieczęci probierczych dla Urzędu Probierczego Ministerstwa Przemysłu i Handlu²⁶. Zachowało się również sprawozdanie z narady z 1920 r. w siedzibie Ministerstwa, podczas której dyskutowano o zasadach i formach opieki ze strony państwa nad zabytkowymi polichromiami w polskich kościołach²⁷, czy też notatki E. Niewiadomskiego z 1921 r. z uwagami o potrzebie utworzenia i następnie wspierania polskiego przemysłu artystycznego²⁸ oraz – pochodzący z około 1921 r. – projekt tymczasowego statutu Biblioteki Sztuki i Rzemiosła wraz z uwagami na temat jej budżetu. Miała to być placówka podległa bezpośrednio Ministerstwu Sztuki i Kultury, gromadząca publikacje i inne dokumenty (na przykład fotografie) czy obiekty z zakresu sztuki stosowanej i przemysłu artystycznego, udostępniane zainteresowanym nimi artystom, nauczycielom, twórcom. Jako ciekawostkę można odnotować, iż w swoich zaleceniach E. Niewiadomski wyraźnie zaznaczył, że prace teoretyczne w zbiorach planowanej Biblioteki mają być ograniczone do niezbędnego minimum²⁹.

W grupie tych archiwaliów na wspomnienie zasługują też notatki z lat 1919 oraz 1921 w sprawie projektów tworzenia polskich placówek kulturalnych w państwach obcych (w tym we Francji, Holandii i Wolnym Mieście Gdańsku), które powinny wspierać aktywność miejscowej Polonii, ale przede wszystkim stać się ośrodkami promującymi w tych państwach osiągnięcia kultury polskiej – poprzez organizację okolicznościowych wystaw czy prelekcji³⁰. Zachowała się liczna korespondencja (z lat 1920-1921) w sprawach organizacji zagranicznych wystaw sztuki polskiej, wykazy dzieł sztuki, proponowanych na te ekspozycje oraz opinie E. Niewiadomskiego na temat wyboru obiektów na poszczególne wystawy, a uzupełnia ją również liczna korespondencja z Ministerstwem Skarbu o przyznanie środków finansowych na przygotowanie wystaw, w tym prośby o szybsze rozpatrywanie podań o dofinansowanie oraz monity na brak odpowiedzi³¹. Z kolei z 1920 r. zachowała się korespondencja Ministerstwa Sztuki i Kultury z innymi ministerstwami (w tym Spraw Wewnętrznych, Spraw Wojskowych, byłej Dzielnicy Pruskiej, dotycząca oficjalnego kształtu godła państwowego. Urzędy te poinformowane zostały, iż nadal stosować należy wzory godła, pieczęci, flag, bander i sztandarów zawarte w ustawie z dnia 1 sierpnia 1919 r. o godłach i barwach Rzeczypospolitej Polskiej³².

²⁵ Ibidem, sygn. 7032.

²⁶ Ibidem, sygn. 7055. Wyroby z metali szlachetnych, po uprzednim ich przebadaniu, powinny być opatrzone cechą probierczą, określającą rodzaj metalu szlachetnego, z którego są wykonane oraz próbą, wyrażoną w częściach tysięcznych, określającą procentową zawartość danego metalu szlachetnego w stopie użytym do wykonania owego wyrobu. Ustalone wtedy oznaczenia wyrobów ze srebra (głowa kobiety) i złota (głowa mężczyzny w szyszaku husarskim) obowiązują do chwili obecnej.

²⁷ Ibidem, sygn. 7054.

²⁸ Ibidem, sygn. 7014.

²⁹ Ibidem, sygn. 7101.

³⁰ Ibidem, sygn. 7014.

³¹ Ibidem, sygn. 7059.

³² Ibidem, sygn. 7061. Zapisy ustawy tej zmienione zostały rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 13 grudnia 1927 r. o godłach i barwach państwowych oraz o oznakach, chorągwiach i pieczęciach.

Z 1919 r. pochodzą natomiast uwagi E. Niewiadomskiego odnośnie aspektów graficznych projektów herbów miast, tablic z nazwami miejscowości, słupków kilometrowych i drogowskazów³³.

Z lat 1919-1920 pochodzi korespondencja zapraszająca artystów, twórców różnych dzieł sztuki, do przybycia do siedziby Ministerstwa Sztuki i Kultury i okazania – w celu zaopiniowania przez urzędników ministerialnych – ich dzieł, proponowanych do zakupu do zbiorów państwowych. Wnioski były wcześniej opiniowane przez E. Niewiadomskiego, który zalecał dokonanie zakupu bądź sugerował odmowę. Niektóre z tych opinii zawierają akceptację ówczesnego ministra sztuki i kultury, Zenona Przesmyckiego³⁴. Akceptację ministra uzyskał także wniosek z 1919 r. o wyasygnowanie funduszy na polskie tłumaczenie i wydanie drukiem dzieł grafika i ilustratora brytyjskiego, Waltera Crane’a³⁵. Wydział Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa Sztuki i Kultury opiniował także wnioski o wyjazdy zagraniczne artystów polskich³⁶ oraz o zwolnienie z opłat celnych przywożonych do Polski szczególnie cennych dzieł sztuki i artykułów plastycznych dla grafików, malarzy, rzeźbiarzy³⁷.

Ze zrozumiałych względów, Eligiusz Niewiadomski bardzo aktywnie zaangażowany był w rozwój szkolnictwa artystycznego i nauk przedmiotów artystycznych w szkołach powszechnych na ziemiach polskich oraz w placówkach oświatowych odrodzonego państwa polskiego. Zachowały się pochodzące jeszcze z czerwca 1918 r. jego uwagi – dość krytyczne – do projektów różnych osób i instytucji powołania do życia seminarium kształcącego nauczycieli rysunku oraz do projektów programów nauczania rysunku. Z kolei z 1919 r. pochodzi projekt – zatwierdzony następnie przez ministra sztuki i kultury – wytycznych dla Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w sprawie kwalifikacji zawodowych, jakie powinni posiadać nauczyciele rysunku w szkołach powszechnych. E. Niewiadomski zauważa, iż sam fakt ukończenia seminarium nauczycielskiego nie może upoważniać do prowadzenia zajęć z zakresu zawodowego nauczania rysunku i określa, jakie wykształcenie daje nauczycielowi stosowne upoważnienie (między innymi ukończenie specjalistycznych Państwowych Kursów Pedagogicznych dla Nauczycieli Rysunku, praca w określonej ilości semestrów na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie czy Warszawskiej Szkole Sztuk Pięknych, ukończenie wskazanych w projekcie szkół zagranicznych). Zachował się ponadto niedatowany wnikliwy projekt programu zajęć praktycznych z zakresu kreślenia, modelowania, anatomii i natury, metodyki rysunku, historii sztuki. I tak zajęcia teoretyczne powinny objąć historię sztuki powszechnej i polskiej, naukę o anatomii człowieka czy metodykę rysunku. Zajęcia praktyczne powinny natomiast zawierać studia z natury (człowieka, zwierząt, roślin, przedmiotów, figur geometrycznych), zadania z zakresu sztuki dekoracyjnej i robót ręcznych (w tym przygotowywanie szablonów, stempli, wycinanek, struganie nożem, proste prace stolarskie) oraz zajęcia kreślarskie – rysunek techniczny, naukę perspektywy. E. Niewiadomski apeluje w tym miejscu o zwrócenie szczególnej uwagi na

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem, sygn. 7052.

³⁵ Ibidem, sygn. 7010.

³⁶ Ibidem, sygn. 7061.

³⁷ Ibidem, sygn. 7062.

terminologię – aby była ona wyłącznie polska, oraz na utrzymanie związku przedmiotu z praktycznymi zadaniami życiowymi. W dalszej kolejności opracował wykaz fachowej literatury, przydatnej w procesie kształcenia nauczycieli rysunku³⁸.

Owe propozycje nie doczekały się szybkiego wdrożenia w życie i tu należy upatrywać genezy kolejnych dokumentów. Pierwszy zawierał krytyczne uwagi odnośnie aktualnego programu nauczania przedmiotu modelowania w szkołach elementarnych³⁹. Drugi dokument to odpowiedź na krytykę „sfer decydujących” (tak określił je E. Niewiadomski) założeń jego programu nauczania rysunku w szkołach. Zauważa, iż „...zadanie nauki rysunku (wychowania artystycznego) jest zasadniczo odmienne od nauczania innych przedmiotów. W nauczaniu historii, geografii czy matematyki idzie o to, aby uczeń przyswoił sobie pewną sumę wiadomości. Tymczasem zadaniem wychowania artystycznego jest wydobyć z dziecka utajonych w nim sił twórczych oraz ich rozwój. Przy czym – należy zauważyć – że praca twórcza u dzieci jest łatwiejsza aniżeli praca odtwórcza. Dopiero z czasem ta cudowna właściwość ginie pod wpływem wieku, a może więcej – współczesnej tresury umysłowej. Główną dźwignią tak pojętego wychowania – u dzieci zarówno, jak i u dorosłych, nie są wcale poprawki, uwagi i wskazówki nauczyciela, ale praca żywa – czyli praktyka.”⁴⁰

Inną formą żywego zainteresowania E. Niewiadomskiego szkolnictwem artystycznym były wizytacje placówek oświatowych o tym profilu nauczania. Zachowało się sprawozdanie E. Niewiadomskiego z czerwca 1918 r. z wizyty na wystawie prac uczennic prywatnej szkoły artystycznej, przygotowanej w celu uzyskania pozwolenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na dalsze prowadzenie szkoły. Notatka – będąca zarazem pewnego rodzaju recenzją – zawierała bardzo cenne merytoryczne uwagi na temat poziomu prezentowanych na wystawie prac, świadczącym o dość wysokim poziomie nauczania rysunku i malarstwa w owej szkole⁴¹. Zachowało się też pismo E. Niewiadomskiego z 1919 r. do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z sugestią uznania dyplomu ukończenia zagranicznej uczelni artystycznej (tu Królewskiej Szkoły Sztuki Stosowanej w Dreźnie) jako wystarczającej podstawy do przyznania nauczycielom, którzy w tej placówce zdobyli wykształcenie, pełnego wymiaru wynagrodzenia⁴². Opiniował ponadto kandydatów na stanowiska wykładowców przedmiotów artystycznych w państwowych placówkach oświatowych oraz nierzadko sugerował zwolnienie z czesnego wyjątkowo uzdolnionych uczniów szkół artystycznych⁴³.

Najliczniej zachowała się korespondencja (z lat 1919-1921) – w postaci podań petentów indywidualnych i instytucjonalnych (z odrębnymi opiniami E. Niewiadomskiego), brulionowych projektów oraz kopii oficjalnych jego odpowiedzi na takie podania – w kwestach przyznania środków finansowych z budżetu Ministerstwa. Kierowane do Ministerstwa Sztuki i Kultury pisma dotyczyły między innymi przyznania

³⁸ Ibidem, sygn. 7016.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem, sygn. 7033.

⁴¹ Ibidem, sygn. 7047.

⁴² Ibidem, sygn. 7016.

⁴³ Ibidem, sygn. 7033.

dofinansowania projektów wystawienniczych, publikacji książkowych i wydawnictw okolicznościowych, reprodukcji obrazów, także nagród za szczególne osiągnięcia czy zapomóg finansowych dla artystów znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej⁴⁴. Niektóre opiniowane przez E. Niewiadomskiego podania dotyczyły spraw nietypowych, przykładowo przydziału opału do ogrzewania pracowni artystycznych czy też przydziału jakichś wolnych powierzchni magazynowych do przechowywania i zabezpieczania dzieł sztuki⁴⁵.

Jak wyżej wspomniano, udało się odnaleźć prawie 1000 stron różnorodnych pod względem treści i formy dokumentów z lat 1918-1921, sporządzonych osobiście przez Eligiusza Niewiadomskiego oraz zawierających jego uwagi, poprawki bądź dopiski. Ale trudno osądzić, w jakim stopniu oddają pełnię zakresu i charakteru służbowych obowiązków E. Niewiadomskiego, jako urzędnika Departamentu Sztuki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a następnie Ministerstwa Sztuki i Kultury. Wydaje się jednakże, iż wylaniający się z tych dokumentów obraz jest pod tym względem w miarę pełny. Jego obowiązki obejmowały zadania typowo administracyjne (były to więc – między innymi – prowadzenie ogólnej sprawozdawczości, planowanie i późniejsze nadzorowanie realizacji budżetu kierowanego przez niego Wydziału, techniczne kwestie bieżącej pracy Wydziału, w tym nawet okresowe prowadzenie dziennika podawczego dla korespondencji wydziałowej) i zadania typowo merytoryczne (między innymi organizacja wystaw krajowych i zagranicznych, organizacja konkursów na różne projekty graficzne, opiniowanie zakupów dzieł sztuki, współpraca z resortem oświecenia publicznego w zakresie kształcenia artystycznego w szkołach publicznych i prywatnych, wreszcie opiniowanie podań od instytucji i osób prywatnych o dofinansowanie ich przedsięwzięć artystycznych).

Wypełniając swoje urzędnicze obowiązki służbowe niewątpliwie starał się w możliwie maksymalnym stopniu wykorzystywać ogromną wiedzę teoretyczną oraz bogate doświadczenie malarskie. Jednak skuteczność jego działań uzależniona była od przyznanych Ministerstwu środków pieniężnych z budżetu państwa. A te były po prostu dalece niewystarczające na realizację wszystkich zadań w dziedzinie szeroko rozumianej opieki nad kulturą i sztuką oraz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturalnego narodu polskiego⁴⁶. To niejako wymuszało konieczność pracy pod stałą presją dokonywania wyborów: na które cele przeznaczyć skromne środki, a które projekty pozostawić bez należytego wsparcia. Na sytuację wpływ miał też fakt szczupłej kadry urzędniczej Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych i samego Minister-

⁴⁴ Ibidem, sygn. 7009, 7010, 7017, 7033, 7046, 7052, 7059, 7061, 7062.

⁴⁵ Ibidem, sygn. 7062.

⁴⁶ Należy pamiętać, iż był to okres budowania zrębów odrodzonego państwa polskiego, także pod względem zapewnienia mu stałych dochodów budżetowych. Kraj był dotkliwie zniszczony działaniami wojennymi lat 1914-1918 oraz wojny z bolszewicką Rosją, znaczna część budżetu państwa (ponad 60%) musiano przeznaczać na utrzymanie wojska, cała gospodarka wymagała przekształcenia z wojennej na pokojową, pilnie należało zintegrować obszary państwa odseparowane ekonomicznie od siebie przed wojną, próbowano opanować inflację, przez długi czas po wojnie obowiązywały kontyngenty, reglamentacja dóbr i system kartkowy, liczne monopole państwowe w handlu i transporcie. Dodatkowym utrudnieniem była niekorzystna dla Polski ogólna sytuacja międzynarodowa.

stwa w ogóle, co z kolei skutkowało nadmiernym niekiedy obciążeniem obowiązkami poszczególnych pracowników Wydziału, w tym i jego kierownika. Były to więc bardzo trudne warunki, wymagające dużego osobistego zaangażowania w wykonywanie obowiązków, systematyczności i staranności, także precyzji połączonej jednocześnie z prostotą w formułowaniu myśli (czyli urzędowej korespondencji). I pod tym kątem należy ocenić pracę E. Niewiadomskiego jako urzędnika administracji państwowej. Zachowane dokumenty i ich przede wszystkim treść raczej potwierdzają, iż E. Niewiadomski te cechy posiadał i dobrze radził sobie z obowiązkami, wykonywanymi we wspomnianych już, trudnych warunkach, kiedy realne możliwości działania tak dalece odbiegają od ambitnych planów i zamierzeń⁴⁷.

Można więc stwierdzić, iż Eligiusz Niewiadomski, odnoszący uprzednio sukcesy jako artysta malarz, historyk sztuki, krytyk artystyczny i pedagog, był także – jako pracownik centralnego urzędu administracji państwowej – sprawnym i skutecznym urzędnikiem. Dlatego szkoda, iż w powszechnej świadomości znany jest wyłącznie jako zabójca pierwszego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej – Gabriela Narutowicza, choć oczywiście czyn ten był i jest jak najbardziej godny potępienia.

⁴⁷ Przywoływany wyżej J. Skotnicki – wielokrotnie we wspomnieniach wyrażający swoją niechęć do osoby E. Niewiadomskiego – przyznał jednak, iż był on niezwykle punktualny i pracowity, wręcz pedantyczny, choć zaraz dodał że nie zawsze przynosiło to zamierzone efekty (J. Skotnicki, *Przy sztalugach...*, op. cit., s. 219). Ale to wynikało po prostu z dalece niedostatecznych środków w stosunku do ogromu zadań, jakie stały przed Ministerstwem Sztuki i Kultury i jego personelem...

Aneks

1/III 1919
 A 81455/19

Do Biura Pracy Kongresowych.
 Chatachowskiego 4. *M*

adpis
 Złączając tym niniejszym listem p.
 Bernarda Chatachowskiego w sprawie reindy-
 kacji Madonny Boticellgo Ministerstwa
 kulturalnego, że ~~jest~~ omawiany z obraz
 jest przeważającym dziełem sztuki i
 sprawa wymaga na najpoważniejszą
 uwagę jej pod uwagę

Minister.

(→) Z. PRZESMYCKI

Brulion pisma Ministerstwa Sztuki i Kultury do Biura Prac Kongresowych przy Mini-
 sterstwie Spraw Zagranicznych z 1 marca 1919 r., sporządzony przez Eligiusza Nie-
 wiadomskiego, w sprawie reindykacji do Polski obrazu Madonny autorstwa Sandro
 Boticellego (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań
 Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7052, s. 14).

do p. Ministra Sztuki i Kultury

Wnoszę o nabycie przelanej teki autolitografij
 Leona Wyczółkowskiego „Lublin”. Z serii
 tej teki podobno tylko w 12 egz jeden znajduje
 się w posiadaniu antykwaryjatu Wildera. Wła-
 ściwiek ceni tekę na 2500 m.

Eligiusz Niewiadomski

Ministerstwo Sztuki i Kultury
 Oczekiwano

17/VI 1919 Z. Przesmycki

Notatka Eligiusza Niewiadomskiego do ministra sztuki i kultury z czerwca 1919 r. w sprawie zakupu zbioru litografii Leona Wyczółkowskiego „Lublin”, z aprobatą ministra Zenona Przesmyckiego (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7052, s. 14).

20

Na posiedzeniu w dn. 8/VI s.b. w sprawie stempli projektowych obecni pp.
Wincenty Trojanowski, rabin, modeler, grawer, p. Edward Trojanowski,
arch. malar, grafik, - Janusz Łopieński grawer, modeler, rabin,
oraz przedstawiciel Międzyzeta Szt. i Kultury Religijnej Wierzbicki.

1. Obecni wypowiedziły uwagi ogólne co do tematu wykładu.

W. Trojanowski. Stemple muszą być bardzo dokładnie opracowane od jednego milim.
Kompozycja należy przystosować do tej skali tj. odpowiednio
wprowadzić i traktować szereg.

Typy, które są najwęższymi, czyli stemple węższe
zajmować najwięcej miejsca inaczej bowiem nie będą
widoczne.

Co do uśredniania projektów oba serie są nierównomiernie
jako wzór dla grawera z prawem, że nie uwzględniwszy
tych zasadniczych wymagań.

Co do trudności podrobienia do miarę jest dawać
że im bardziej szereg i artystyczne zastawie będzie takto
wamy motywy - tam łatwiej znaleźć się w oczach kłótni
nieodpowiedności podrobienia. Nieodpowiedności jest się nie-
unikające bo - o ile ^{zależy} forma nie jest odpowiednia - to
podrobienie jej mechanicznie jest niemożliwe - a tym samym
zmniejsza się jej wartość.

Ładność wykonania ~~może~~ forma być do podrobienia
niełatwiejsze, bo wchodzą form i szczegóły nieodpowiedni
także są ułamek.

Poleganie jest w tym samym celu traktowanie motywu
bardzo płaskie. Mogą być również i stemple linealne.

J. Łopieński

Żąda się, że projekty obu są nieprzystosowane w kompozycji
do skali formy, - zaznacza, że musiałby być wypracowanie
w skali przedtem znacznym przesłabem i uproszczeniem.

Zwraca uwagę, że przedmioty stemplowane mogą być
niekiedy płaskie, ale także wklęsłe albo wypukłe,
że zatem nie jest pożyteczne rozciąganie pola stempla
w podrobieniu kierunku, ale raczej szukanie kształtów
bardziej centralnych.

W. Trojanowski

Zaznacza form, że ponieważ podrobienie będzie uwzględniać
niekiedy węższe miarę, zatem nieodpowiednie jest
oprowadzanie przez stempla ogólnego - form lokalnych,
które do łatwiejszego dostrzeżenia pochodzenia danego
stempla.

Obaj mówią, że dawać, że projekty i forma mogą być wypracowane co najmniej.

wysoko liter.

Pleszewski powiat dawnej Polski
miej. powst. W.W.W.

Wzrost?

między lat 1554.

Kamieniec Lit.

Najstarszy rękopis dawnej kartei
z roku 1583.

wokół napis: Sigil. advocacivite.
Carmena...
później wpisano na dokumencie 1730.

Wzrost?

opisy w karcie zbydeciu!

Opis herbów miasta Bregia:

"Quando quidem etiam ara illa nostra
nostra Bregensis site in loco ubi
fluvius Muchomora ubi alium fluvium
majorem vulgo Bug dictum influit"

co znaczy:

Aż tak to obywatel miasta nasze
Bregi, leżąc w miejscu gdzie rzeka
M. To w wielką rzekę po polsku nazywa
Bug upłynęła. -

Opis herbów ziemie Bielej: Bogoni na czerwonym polu.

Każdy biały zbroja i orzech
wielki. Hełm bez piórek.
sre. Korona na tarczy wiskarzki
(nadmarszałek).

Ziemie?

Województwo?

Wzrost?

16. VII 19
A 8419/19

do Związku Czynnego Ziem Wschodnich -
Powiat Brestko. Litewskiego
w Brestku. Lit.

42

W odpowiedzi na pismo z dn. 22/Vj Nr 7131/1 Ministerstwa
S. i K. z po uwzględnieniu w składowym i konspiracyjnym, Józef
Obrębski nad zabytkami przeszłości, ~~zawarte w znanym, handlowym~~
p. Wiktora Windyke-Whitiga z komunikacji z o. m. i. j., ~~na opisanym w tym celu, aby~~
w powstaniu i kłopotach i uformacji:
1. Ziem Brestkoj w dawnej Rzeczypospolitej nie było. Było natomiast
współczesność Brestko. Litewskiej, powiat „Brestkojicki”, i powiat „Litewski”.
i ziemie „Litewskie” („powiaty”).
Miejsce wojenne (Pogoni na czerwonym polu, kani
bieloty. Złoty i srebrny błękitnie. Kłopot w piroszku.
Kłopot na tarczy wkręcający (podpajachy).

2. Miejsce miasta Brestko znany jest jedynie z opisu:
„Quando quidem etiam aex illa nostra
Brestensis sita in loco ubi fluvius Młcho-
wicz alium fluvium majorem, vulgo Bug
dictum influit.”
co znaczy: zatem to obronne miejsce nasz
Brest, leżące w miejscu, gdzie rzeka Muchawiec
wchodzi do rzeki, po której Bug zwany wpada.”
Co do tego, że według domniemania, opisanego, na zewnątrz rzeki -
dopływki, który był, m. in. w tym, na czerwonym polu. Rzeka wkręcała -

3. Miejscowość Brestko ma herb, który podaje się
w Złotej Księdze. Na tarczy herbowej z barwą -
pocięty kłopot z 1583 r. dokument na kłopot wkręcający
z 1730 r. - O barwach wiadomości niema, herb pod.
złoty - wkręcający kłopot -

4. Wzrost Brestko ~~podaje się w Złotej Księdze~~
Co do tego, że wiadomości niema, herb pod.
na czerwonym.
Kłopot amaryndowy, który złoty, amaryndowy, amaryndowy -
Kłopot amaryndowy, który złoty, amaryndowy, amaryndowy -

domniemanie o
na 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692.

Brulion pisma Ministerstwa Sztuki i Kultury do Zarządu Cywilnego Ziem Wschodnich Powiatu Brzesko – Litewskiego z 16 grudnia 1919 r., sporządzony przez Eligiusza Niewiadomskiego, w sprawie ustalenia wzorów herbów Ziemi Brzeskiej oraz miast Kamieniec Litewski, Brześć Litewski, Wysokie Litewskie wraz ze szkicami i opisami tych herbów (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7061, s. 41-42, na stronie 41 na dole omyłkowo E. Niewiadomski zapisał, iż mowa o herbie Ziemi Bielskiej).

229

Memoriał

w sprawie reorganizacji Wydziału II-go
w Ministerstwie Sztuki i Kultury.

Wychodząc z zasady, że racjonalna gospodarka skarbowa Państwa polega na ograniczeniu wydatków nieprodukcyjnych obok najsilniejszego popierania wydatków produkcyjnych, Wydział II Ministerstwa Sztuki i Kultury ma zaszczyt zwrócić uwagę Ministerstwa Skarbu, że stale i zgoła dowolne uszczuplanie budżetu tego jednego z najczynniejszych wydziałów Ministerstwa Sztuki i Kultury odbija się fatalnie na stanie Sztuki Polskiej, co znaczy nie tylko na obrazach, których zresztą maluje się dziesięciokrotnie za dużo, ale - na wszystkiem niemal co jest wytworem rąk ludzkich i na czem swoista kultura duchowa narodu kładzie - albo kładź winna - właściwe jej piętno.

Przy takim pojmowaniu sztuki jest jasnym, że nie chodzi tu o przedmioty zbytku, ale o pierwiastek, który przenika całe życie narodu i ogarniając znaczny odłam rękodzieła i przemysłu, staje się jego chlebem powszednim.

Dziś, kiedy na rynkach międzynarodowych zmagają się niedościgłe w sensie technicznym wytwory przemysłu wielkich narodów Zachodu, odz. bardziej może wesprzeć nasz skromny przemysł, jeśli nie piętno odrębności narodowej, która okazuje się potężną bronią w walce konkurencyjnej. Przemysł nasz i rękodzieła, o ile będą żyły wzorami niemieckimi, czy francuskimi będą tylko bladą kopją tamtych niezdolną do współzawodnictwa z oryginałami na rynkach świata. Dopiero piętno sztuki i odrębności narodowej daje im rację bytu i siłę w walce o rynek. Rozumieją to dobrze zagraniczne instytucje handlowe i społeczne, zwracając się /zb. bez skuteczn./ do Polski o udział w wystawach międzynarodowych.

Na Wydział II Ministerstwa Sztuki i Kultury spada troska i odpowiedzialność za te cechy wytworów sztuki i rękodzieła polskie

230

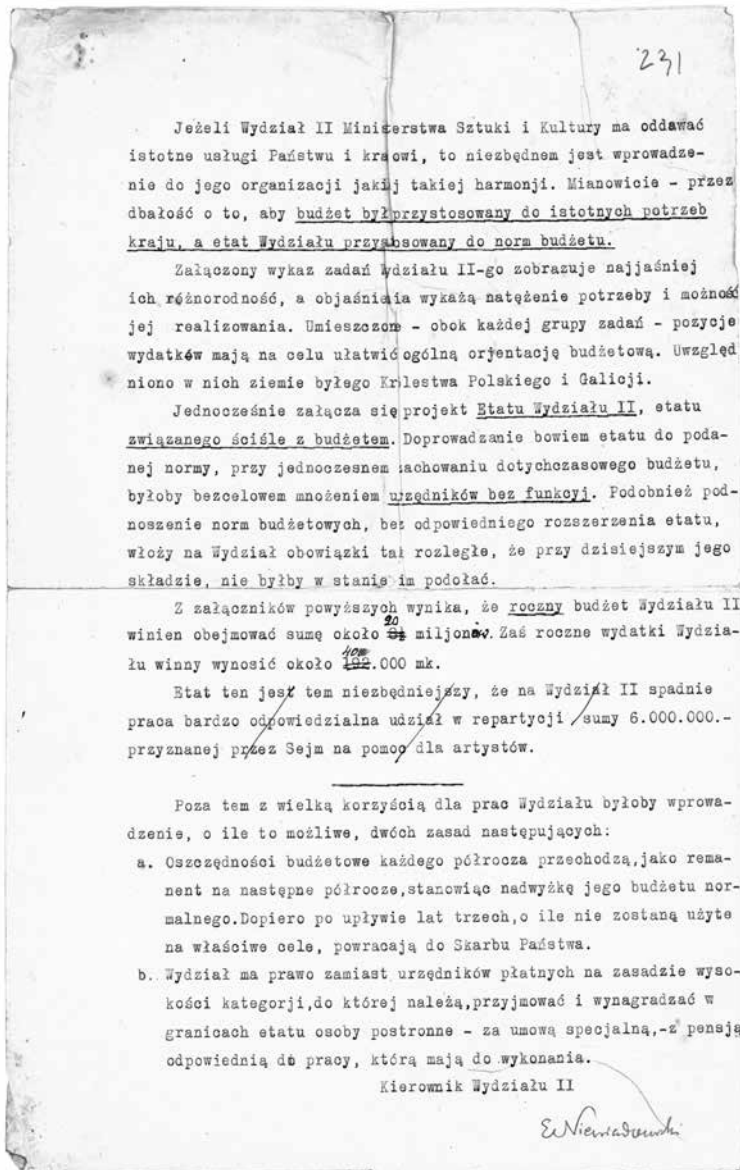
go. Zadania ogromne i ogarniające rozległe tereny naszego życia gospodarczego. Rozwiązanie ich wymaga nie tylko wielokrotnych i długotrwałych wysiłków pracowników Wydziału, ale także - i przede wszystkim pewnego minimum nakładów.

Powołanie do życia Ministerstwa Sztuki i Kultury i powierzenie mu tych odpowiedzialnych zadań a jednocześnie pozbawienie go środków działania przez dowolne redukcjonowanie jego budżetu stwarza niepożądaną a nawet szkodliwą fikcję.

Z jednej strony Państwo mniema, że posiada organ czynny o funkcjach specjalnych, - tymczasem w istocie posiada ono jedynie aparat urzędniczy funkcjonujący wadliwie, operujący przeważnie na papierze, pozbawiony realnych podstaw działania. W tych warunkach Ministerstwo Sztuki i Kultury jest tylko kosztownym sprzętem dekoracyjnym, nie zaś warsztatem twórczej pracy państwa.

Z drugiej zaś strony ten wadliwy i bezsilny aparat urzędniczy, wyposażony w miano Ministerstwa, wnosi i do życia społecznego poważne i niezdrowe w skutkach nieporozumienie. Do Wydziału II np. zwracają się ze wszystkich stron - w najlepszej wierze i zaufaniu, nie tylko jednostki ze sfery sztuki, albo rzemiosła, ale szkoły, kursy, korporacje, zjazdy, związki, duchowieństwo i wszelkie instytucje społeczne zarówno jak Ministerstwa i urzędy państwowe z tysiącami spraw, które najczęściej istotnie należą do zakresu zadań Ministerstwa Sztuki i Kultury. Te sprawy winny być załatwione przez Ministerstwo. Tymczasem kończy się wszystko na obfitej, obstawionej formalnościami kancelaryjnymi, ale zupełnie jałowej korespondencji, której sens ostateczny jest ten "Macie rację, że się do nas zwracacie, sprawa jest śluszną i należy jej pomódz, ale nic nie poradzimy, bo Ministerstwo nie ma na to środków".

W ten sposób niszczy się najlepszą inicjatywę obywateli, uważa ich dobre chęci i zarazem kompromituje powagę Państwa, podrywając wiarę ogółu w sprawność i wartość twórczą najwyższych tego Państwa organów.

Memoriał Eligiusza Niewiadomskiego z około 1920 r. w sprawie organizacji i budżetu Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa Sztuki i Kultury (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7064, s. 229-231).

Sprawozdanie Wydziału II

Minist. S. i K.

za październik 1919

437

1. Rozpatrywał nadesłane przez Min. W. R. i O. P. wzory pisma - J. Golembiowski (tablice iścienne, zeszyty metodyczne do nauki pisma) wydał o nich szczegółową, umotywowaną opinię uzupełnioną rysunkami liter proponowanymi do przeróbki.
2. Wskutek zgłoszenia Min. W. R. i O. P. (p. Złobicki) w sprawie kwalifikacji nauczycieli rysunku, zwołał naradę z udziałem p. Tichego i Kotarskiego oraz osłuchiwał Wydział - i - na podstawie wypracowanego porozumienia osiągniętego na naradzie wydał opinię - z wykresem kwalifikacyjnym - i przedstawił ją do Min. W. R. i O. P.
3. Wydał do Min. W. R. i O. P. pismo w sprawie precyzowania pracy nauczycieli rysunku II kategorii.
4. Przedstawił do Min. W. R. i O. P. opinię o programie rysunku i modelowania w niższym gimnazjum państwowym.
5. Prowadził dalej rejestrację nauczycieli rysunku, wciągając ich do specjalnych list kwalifikacyjnych.
6. Zarządził próbne konkurencyjne wykonanie modeli sergi B. Zborowskiego - w masie papierowej przez firmy W. Świątkowski i Stefa Bremiński dla kobiet (Nominacja 279). Firmy obie nadesłały próbki wykonania (na ich własny koszt) oraz kosztorysy.
7. Na podstawie otrzymanych tą drogą prób i kosztorysów Wydział zwrócił się do Urzędu oraz P. Ukl. Kom. Szk. z propozycją wydania odłusów modeli Zborowskiego własnym kosztem. - Obie firmy zgłosiły się podać własne kosztorysy (z dołączeniem do handlowego). Porównań kosztorysów wypadły jednakowo, - oddano sprawę wydziałowa tej firmie, która wcześniej nadesłała deklarację. - P. S. P. S.

8. Zalecono Uruiis wydanie ~~modeli~~ szesciu typów modeli gicmet. rycznych serii 2. Niewiadomskiego w masie papierowej, w wykonaniu Szkoły Rzemiosł dla kobiet.
9. Brał udział w naradzie mizdyministralnej w dniu W.R. i D.P. w sprawie Gdaniska. W następstwie czego Wydział opracował dla Prezydium Rady Ministrów referat, motywujący konieczności ustanowienia przy Generalnym Reprezentancie polskim w Gdanisku - delegata Ministerstwa S. i K.
10. Urządził u Barwicków wystawę prac, nadstawyeli na "Konkurs na godło państwa polskiego". Zwołal też konkursowy. Sponsował projekt i przedstawił wyniki Syden Ministrów do załatwienia.
11. Rozpatrywał podanie zarządu fabryki ceramicznej Mitena. Sponsował szereg wstawiń od dotychczasowych kompozycji pieców, oraz wstawów, gdzie się znajdują wzory pieców staropolskich i ludowych. Pismo do przedłożenia zarządowi Mitena.
12. Rozpatrywał projekt p. Aleksandra Borawskiego o urządzeniu Galerii Narodowej - znakomitości polskiej. Projekt wraz z motywowaną opinią przedstawił Ministrów.
13. Rozpatrywał podanie p. Turbiu Koryzabowicza w sprawie umieszczenia w zamku Rapperswyllskim wystawy przemysłu, sztuki i l. d. polskiej, - i z wnioskiem przedstawił Ministrów.
14. Wyjednals 500 m. zapomogi dla p. K. Kiedlin Rappiego malarsa, - na prace w zakresie renowacji zwanego sztuki ludowej w Drzewonicy.
15. Przygotował wykazy książek o sztuce, odpowiedni dla Seminarijów nauczycielskich, uzupełnione wykazem reprodukcji zdjętych do zamieszczenia na ścianach sal seminarijnych. Wykazy powyższe przedstawił w ilości 30 egzemp. sobitych na zaproszenie do

439

Sekcji I. Wydziału Sztuki. Min. W.R. i O.P. -

Jednocześnie założył 32 portrety Kocińskiego wykonane
litograficznie przez A. Grzybiewicza.

16. Brał udział w posiedzeniu Ministerjalnem w sprawie 6.000.000 m.
i przedstawiał opinię swą o projekcie reparaacji tej sumy
przygotowanym przez Korm. Wykonawcy Zjazdu Plastycznego.
Jednocześnie referował w jaki sposób zdaniem Wydziału
winna być dokonana reparacja tej sumy. - Referat
ten nie znalazł uznania Ministra.
17. Porozumiewał się ze spółką reprezentowaną przez p. Ciecha-
nowskiego i Masaraki, o celem uruchomienia przemysłu
artystycznego plastycznego.
18. Porozumiewał się z ^{projektowaną} Centralą przemysłu artystycznego
reprezentowaną przez pp. Handelsmanow i Bałkadow.
19. Wyjechał u Ministra 2000 m. zapomogi dla Kuro i
rękun i malarska w Płocku.
20. Prowadził za pośred. upoważnionego - p. Jamontka prace
przygotowujące do wystawy sztuki dzieci.
21. Robił wnioski w sprawie zakupu prac na wystawach
C. Janickiego, S. Zawadzkiego i M. Trzebińskiego oraz
prac p. Jamontka.
22. Zakończył sprawę bieżącą.

E. Niewiadomski

Sprawozdanie z pracy Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych Ministerstwa Sztuki i Kultury za miesiąc październik 1919 r., sporządzone przez Eligiusza Niewiadomskiego (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7064, s. 437-439).

488
za Czerwiec i Lipiec do 15.

1921 r.

Sprawozdanie

Wydziału malarstwa, rzeźby i szt. wzb.

Minist. Szt. i Kult.

W ciągu wymienionego okresu Wydział

1. Pomógł Jan Rupiański masur w Drasdo do umieszczenia wystawy propagandowej lepnia mieście, - udzielając Jan stokro sta re-produkcji barwnych i fotograficznych pomysłowości artystycznych zdobyłos sztuki polskiej, - w opakowaniu - i promując je przez malarstwo pod postacią wzorów kolorów umieszczone tego dnia na wystawie.
2. Złożył Miu-tou Spr. Zagran. motywowany wniosek o dekorowa-nia odzorem Polonia rectilata francuskiego art. malarstwa Emila Bonnelle, em
3. Zapewniała sprawę wykonania portretów Mamotha 3^{ty} Sejmu oraz Naczelnika Państwa i ponowne ich wykonanie art. malarstw Konradowi Kujawskiemu i Jerzemu Mchaffnerowi.
4. Na skutek zgłoszenia ze strony Jan Zachy St. P. zwrócił w drodze osobistej interwencji u Stefa Stefa Naczelnego Dowódcy lokal przy ul. Królewskiej 17 od rekwizycji przez Dowódcę Landar menzi Polowej. - Jednocześnie - zgodnie z motywami podanymi Jerzemu Stefa N. D. - zagnął rekwizycję tegoż lokalu na rzecz Miu-tou S. K. dla umieszczenia w nim Biblioteki Stefa i Rezerwa. Rekwizycja dotychczas do skutku z nie doszła.

Bezpośrednio po załatwieniu Biblioteki Wydział przełożył do planowej reparacji zimm w budynku

489

pozyszanych. mianowicie :

5. Koła artystów pracujących w przemyśle artystycznym wyasygnował z sum stanowiących rezerwy Kredytu Sejmowego (6.000.000) - kwoty 1.000.000 mr. na utrzymanie Stacji Doświadczalnej mianowicie :
piętych do ławia ~~poław~~ wypalania ~~poław~~
młynach do ławia ~~poław~~
fabryk do ceramiki
podręczny przędziny i farbiarnię.
6. Stowarzyszenia Przemysłu Ludowego na utrzymanie propagandowej wystawy przemysłu ludowego w Czechosłowacji w okresie Podgajnych - na warunkach umowy określonych - wyasygnował ~~1.000.000~~ 400.000 mr.
7. Kooperatywy ludowe artystów Włocławek na Wystawie w małej pracy mianowicie na -
zakupu maszyni restrykcyjnej.
lokalu i instalacji
zakupu materiałów -
przeznat i wyasygnował na warunkach określonych w umowie 1.800.000 mr.
8. Stow. Odlewniczych i Kształowniczych w Krakowie - na pracownię odlewniczą na Wawelu, z Kredytu Sejmowego (6.000.000) wyasygnował 340.000 mr.
9. Kamiel Krasnowski i Bronisława Bruch - ad. malarskim udziałem, zgodnie z ich podaniem zapomogi 100.000 mr. na zakup wafel dla pracowni Kilmów, litówi pentki zaktadają w Warszawie.
10. Pracowni malarstwa artystycznego p. Heleny Wierzyńskiej we Lwowie na sztukę jej podania wyasygnował. - 40.000 mr.
11. Zygmuntowi Walszewskiemu uczniowi Krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, przeznat i wyasygnował na jego rezerwy 30.000 mr. stopniem ze okresu 6 miesięcy w kwocie - 30.000 mr.

Pismo pełniącego obowiązki kierownika Ministerstwa Sztuki i Kultury Macieja Rataja z 3 września 1921 r., upoważniające Eligiusza Niewiadomskiego do uwierzytelniania (podpisywania) służbowej korespondencji ministerialnej o charakterze decyzyjnym, z zakresu kompetencji Wydziału Malarstwa, Rzeźby i Sztuk Pięknych (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7064, s. 504).

Do p. Dyrektora telefonów
Alb. Tor Cedergren.

523

A. 3998/4 6/VI

Chin. S. k. ~~.....~~ ma wisty innemu telefon
N. 4241. który codziennie zwraca już nie do użytku. Codziennie postę-
pis reklamacja do Biura Naprawy i codziennie ~~.....~~ po prau
godzinach telefon danię się czynnym, zapewne wskutek ~~.....~~ manipulacji
zaczynających na miejscu co centrali, - Naprawy że niechają ~~.....~~
uszkodzenia, w ciągu prau minuty, zwykle jednak dwa po prau-
do kilku godzin. - Technicy, którzy przysłano do Ministerstwa -
nie mieli zwykle nic do roboty, bo aparat porusze już co porusze.
Z powyższego wynika, że telefon w ciągu największych godzin
wciąż jest nieczynny. - ^(z Biura Naprawy i z Ministerstwa)
Pomocni wszelkie codziennie reklamacje nie dają czynnym twórcy,
chciałoby więc się do p. Dyrektora, o zarządzenie ~~.....~~
śledztwa w tej sprawie i polecenia Sproszczenia telefon
do należytego stanu. -

~~Przekazanie~~ ~~Głównemu~~

~~Przekazanie~~

20 Kier. Min.
(-) E. NIEWIADOMSKI
Kier. Wydz.

Eligiusz

Lam 5.

Brulion pisma Ministerstwa Sztuki i Kultury do warszawskiej dyrekcji Towarzystwa Akcyjnego Telefonów „Cedergren” z 6 czerwca 1920 r., sporządzony przez Eligiusza Niewiadomskiego, w sprawie poprawy jakości funkcjonowania służbowych linii telefonicznych w budynku Ministerstwa (Archiwum Akt Nowych w Warszawie, zespół 2/14 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie 1918-1939, sygn. 7064, s. 523).

BIBLIOGRAFIA:

Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów w Warszawie z lat 1918-1939, cz. VIII – karty kwalifikacyjne pracowników urzędów centralnych, sygn. 7.

Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie z lat 1917-1939, sygn. 6992, 7064, 7101, 7014, 7016, 7062, 7052, 7065, 7070, 7032, 7055, 7054, 7059, 7061, 7052, 7010, 7061, 7062, 7016, 7033, 7047, 7016, 7033, 7009, 7010, 7017, 7033, 7046, 7052, 7059, 7061, 7062, 7062.

Polski Słownik Biograficzny, t. XXIII / 1, z. 96, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk 1978, s. 72-75.

P. Pleskot, *Niewiadomski: zabić prezydenta*, Warszawa 2012.

J. Skotnicki, *Przy sztalugach i przy biurku. Wspomnienia*, Warszawa 1957

J. Stojanowski, *Archiwum Akt Nowych w Warszawie*, [w:] *Straty bibliotek i archiwów warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. II, *Archiwa porozbiorowe i najnowsze*, Warszawa 1956.